

معاون پژوهشی و فناوری مؤسسه عالی پژوهش در گفت‌وگو با آتیه‌نو مطرح کرد:

بررسی نقش سمن‌ها در اجرای قانون جوانی جمعیت

سی‌ام‌اردیبهشت‌ماه، سالروز ابلاغ سیاست‌های کلی جمعیت توسط رهبر انقلاب در تقویم جمهوری اسلامی ایران، به نام «روز ملی جمعیت» نام گرفته است. امسال سی‌ام‌اردیبهشت‌ماه مقارن با آخرین روز از هفته جوانی جمعیت با عنوان «گروه‌های مردم‌نهاد و جوانی جمعیت» نام‌گذاری شده است.

گفت‌وگو



لزوم و ضرورت اجرای طرح جوانی جمعیت در کشور چیست؟

نیروی مولد و جوان به‌عنوان یکی از پایه‌های اصلی رشد اقتصادی - اجتماعی به شمار می‌آید. در واقع قدرت و توسعه هر کشوری در رابطه با نیروی انسانی و جمعیت معنا پیدا می‌کند. کشور ما سال‌ها از جمعیت جوان برخوردار بوده و همچنان لازم است این ثروت حیاتی حفظ و تقویت شود، اما متأسفانه در سال‌های اخیر روند باروری در کشور شیب نزولی پیدا کرده است لذا برای جلوگیری از کاهش جمعیت باید نرخ باروری و فرزندآوری، ازدواج به‌هنگام جوانان و جلوگیری از نفوذ فرهنگ «فرزند کمتر» بیشتر و برنامه‌های گسترده‌ای طراحی و اجرا شود.

با توجه به فرموده مقام معظم رهبری مبنی بر فرزندآوری و جلوگیری از حرکت کشور به سمت پیری جمعیت باید تأکید کرد که جوانی جمعیت گامی مهم در راستای اجرایی کردن ماده (۱۹) قانون این طرح و فرهنگ‌سازی در زمینه افزایش جمعیت است.

موانع پیش‌روی اجرای طرح جوانی جمعیت کدام‌اند؟
تاخیر و سخت‌گرفتن در ازدواج جوانان، مشکلات اقتصادی و هزینه‌های زیاد فرزندآوری، نگرانی از بیکاری سرپرست خانواده، هزینه‌های دوران بارداری، زایمان و شیردهی، قبح‌زدایی و شیوع غیرقانونی انواع سقط‌جنین، عدم اطمینان به ادامه زندگی مشترک، حرکت معارض فرهنگی و قانونی، نهدینه‌شدن فرهنگ‌فرزند کمتر؛ زندگی بهتر و ضعف خدمات اجتماعی مادر و کودک در محیط اجتماعی، اداری و آموزشی از مهم‌ترین موانع پیش‌روی اجرای طرح جوانی جمعیت هستند. از میان این موانع، مشکلات اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بیش از بقیه می‌توانند تأثیرگذار باشند. البته این را هم باید گفت که لزوماً وضع اقتصادی بهتر موجب فرزندآوری بیشتر نمی‌شود، مثلاً اگر بخواهیم تهران را در نظر بگیریم؛ بالای شهر تهران فرزندآوری کمتری را نسبت به پایین شهر دارد. بنابراین مسئله فرهنگی نسبت به مبحث اقتصادی اولویت دارد.

سمن‌ها (سازمان‌های مردم‌نهاد) چه نقشی در تسهیل اجرای طرح جوانی جمعیت می‌توانند ایفا کنند؟

نگاه تاریخی به گذشته نشان می‌دهد که تشکلهای مردمی در حیات اجتماعی مردم حضور داشته‌اند و حلقه وصل و کانون همبستگی بین دریافت‌کنندگان و ارائه‌دهندگان خدمت هستند. جوانان با برخورداری از نیازها و ویژگی‌های دوران جوانی بیش از دیگران خواستار و علاقه‌مند به مشارکت فعال هستند و سازمان‌های مردم‌نهاد چنین امکانی را فراهم کرده‌اند تا جوانان بتوانند آسیب‌ها را شناسایی کرده و با آگاهی کامل در این راه قدم بگذارند. لذا برای هموار شدن راه جوانان مشتاق پیشنهادهای در محتوای متن ارائه شده تا راحت‌تر بتوانند در این مسیر گام بردارند. سمن‌های حوزه اجتماعی، سازمان‌های غیردولتی و تخصص‌مداری هستند که در آن‌ها افرادی با باورها و اعتقادات مشترک بدون هیچ منفعت‌طلبی شخصی، در کنار هم قرار می‌گیرند و یک اقدام مشترک اجتماعی تأثیرگذار را طراحی می‌کنند تا گام‌های بزرگی برای رفع مشکلات گروه‌های هدف بردارند.

کدام‌یک از سازمان‌های مردم‌نهاد می‌توانند در حوزه افزایش جمعیت مؤثر باشند؟

در مجموع سازمان‌های مردم‌نهاد با توجه به دسته‌های مختلفی که به آن تقسیم می‌شوند، می‌توانند نقش خود را در افزایش جمعیت و فرزندآوری ایفا کنند. با توجه به دسته‌بندی سازمان‌ها بر حسب زمینه فعالیت، سطح فعالیت، جهت‌گیری و اهداف هر گروه از آن‌ها می‌توانند در راستای هدایت و ارتقای سطح آگاهی زوج‌های جوان، حمایت از ارزش‌های انسانی و بالابردن سطح رفاه این جوانان برای پیشرفت در طرح جوانی جمعیت قدم بردارند تا کمک و یاری‌گر مردم باشند.

«سازمان مردم‌نهاد جوانان» زیرمجموعه وزارت ورزش و جوانان است و طبق دستورالعمل موجود، اعضای آن باید در سن جوانی باشند. استفاده از نیروی جوان و همچنین انگیزه بالای جوانان سبب شده که این سمن در کشور جزو برترین‌ها باشد. این سازمان در راستای مأموریت خود می‌تواند با جذب ارائه آموزش‌های لازم و برگزاری نشست‌های کارشناسی، ایجاد فضا و تبلیغات لازم جوانان را جهت طرح فرزندآوری و ازدواج در سنین پایین ترغیب و تشویق کند. سازمان مردم‌نهاد فرهنگی نیز یکی دیگر از سمن‌های مؤثر در این زمینه است. این سازمان با توجه به زمینه مردمی بودن از ظرفیت مناسبی در جامعه برخوردار است. در اجرای برنامه‌ها و منشور فرهنگی می‌توان از سمن‌ها در قالب ترویج ارزش‌های فرهنگی با آگاهی‌رسانی و معرفی ظرفیت‌ها از طریق ایجاد جشنواره‌های محلی و جذب جوانان بومی به طرح جوانی جمعیت استفاده کرد. سازمان مردم‌نهاد علمی - پژوهشی نیز از اثرگذارترین سمن‌ها به‌شمار می‌آیند. این نوع سمن‌ها با آموزش رایگان طرح جوانی جمعیت، کمک‌هزینه‌های متعدد به دانش‌جویان و زوج‌های جوان نیازمند و تقبل‌بودجه از طرف خیرین ثروتمند و برنامه‌ریزی علمی و عملی جهت کاهش واقعه طلاق کمک‌قابل توجهی جهت باروری و افزایش جمعیت می‌کنند.

سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی که با رویکرد



آموزش پزشکی، وزارت آموزش و پرورش، کمیته امداد امام خمینی (ره)، وزارت امور خارجه، شهرداری، دیوان محاسبات کشور هستند. همچنین سازمان‌های دیگری که پس از آموزش تشکیل‌ها و شبکه‌های ممتاز ملی و بین‌المللی و صدور گواهی صلاحیت می‌توانند از طریق نظارت تخصصی با سازمان‌های مردم‌نهاد همکاری داشته باشند تا مردم را جهت آگاه‌سازی در زمینه «لزوم ازدیاد جمعیت و فرزندآوری» بسیج کنند.

دستگاه‌های دولتی برای آگاه‌سازی و تشویق مردم به فرزندآوری چه نقشی دارند؟

سازمان صداوسیما یکی از ارگان‌های دولتی مکلف به برنامه‌سازی در این زمینه است. این سازمان باید برنامه‌های صوتی و تصویری در خصوص مشارکت‌های اجتماعی، فرزندآوری، ترویج ازدواج آسان را در قالب فیلم، سریال، مستند، جلسات کارشناسی، مناظره و... در شبکه‌های استانی، ملی و برون‌مرزی صداوسیما در ساعاتی که آحاد مردم بیننده آن باشند، پخش کند. وزارت آموزش و پرورش نیز باید با سازمان‌های مردم‌نهاد در قالب درج طرح «جوانی جمعیت» در محتوای کتب درسی، فعالیت‌های آموزشی و تربیتی با دانش‌جویان و هنرجویان در تمامی مقاطع و شاخه‌ها و رشته‌ها مشارکت لازم را داشته باشد.

همچنین شهرداری‌ها موظف‌اند با تشکیل بازارچه، آگهی‌نما، نقاشی و تزئین معابر و فضاهای عمومی و تبلیغات محیطی، ظرفیت شهری را مناسب برای فعالیت این تشکلهای و ترویج مشارکت اجتماعی در طرح «جوانی جمعیت» به‌صورت رایگان فراهم کنند. سازمان بهزیستی مکلف است امور و خدمات اجتماعی را با رویکرد پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و مداخله در بحران، به تمام گروه‌های آسیب‌پذیر به‌صورت رایگان ارائه کند.

تشویق سلاله در روند ملی جمعیت افرادی که ازدواج کرده یا صاحب فرزند می‌شوند، جرم‌انگاری خرید و فروش و پخش داروهای سقط‌جنین، تشویق به ازدواج و فرزندآوری زوج‌ها، کمک‌های حمایتی و آموزشی برای ترویج ازدواج

تمام دستگاه‌های اجرایی موظف به آگاهی‌بخشی نسبت به وجوه ارزشمند ازدواج پهنگام و آسان هستند. همچنین باید اقداماتی در راستای فرهنگ‌سازی به‌منظور نهادینه کردن تقویت و حمایت

از نقش مادری و همسری، صیانت از تحکیم خانواده و عوارض جانبی استفاده از روش‌های مختلف پیشگیری از بارداری و نیز عوارض خطرناک پزشکی و روانشناختی سقط‌جنین توسط این دستگاه‌ها تدوین و اجرایی شود

اجتماعی تشکیل شده‌اند چه نقشی در حوزه جوانی جمعیت ایفا می‌کنند؟

تمام دستگاه‌های اجرایی موظف به آگاهی‌بخشی نسبت به وجوه ارزشمند ازدواج پهنگام و آسان هستند. همچنین باید اقداماتی در راستای فرهنگ‌سازی به‌منظور نهادینه کردن تقویت و حمایت از نقش مادری و همسری، صیانت از تحکیم خانواده و عوارض جانبی استفاده از روش‌های مختلف پیشگیری از بارداری و نیز عوارض خطرناک پزشکی و روانشناختی سقط‌جنین توسط این دستگاه‌ها تدوین و اجرایی شود. از جمله دستگاه‌های اجرایی که می‌توانند به‌عنوان یک تسهیل‌گر به سمن‌های حوزه اجتماعی کمک کنند، سازمان‌های بهزیستی، وزارت بهداشت، درمان و

مهم‌ترین شاخص فرزندآوری، میانگین سنی مادر است. آیا آماری در زمینه میانگین سنی مادری و فرزندآوری در کشور وجود دارد؟

سالم، فرهنگ‌سازی در راستای ازدواج آسان و ارائه الگوهای زندگی مشترک موفق به جوانان از جمله اقداماتی است که وزارت بهداشت، درمان و علوم پزشکی می‌تواند در این زمینه انجام دهد. برخی نهادهای غیردولتی سنتی قدیمی مثل مساجد، تکایا، هیأت‌های مذهبی و پس از آن خبریه‌ها و انجمن‌های اسلامی که شکل‌های جدیدتر نهادهای مدنی هستند، نیز می‌توانند نقش بسزایی را در طرح جوانی جمعیت و فرزندآوری ایفا کنند.

مهم‌ترین شاخص فرزندآوری، میانگین سنی مادر است. آیا آماری در زمینه میانگین سنی مادری و فرزندآوری در کشور وجود دارد؟

بله، بر اساس آمار میانگین سنی مادری در دهه ۹۰ حدود ۱،۱ درصد افزایش یافته است. همچنین در ۳۰ درصد ولادت‌های

ویژه

نگاه



لزوم حرکت سمن‌ها به سمت جوانی جمعیت



سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) ها گروه‌هایی هستند که فواصل میان مردم و نهادهای حاکمیتی قرار می‌گیرند. در آن اموری که معمولاً توسط گروه‌های حاکمیتی خوب انجام نمی‌شود و به سرانجام نمی‌رسد، گروه‌های مردمی به یاری می‌آیند و به‌خاطر نزدیکی با عموم مردم، بدون مقاصدانتفاعی، تنها در راستای تلاش‌های داوطلبانه و از سر دل مشغولی‌ها و دغدغه‌های خود وارد این سمن‌ها می‌شوند و آغاز به ایجاد اصلاحات و تغییراتی در جامعه می‌کنند. در موضوع جوانی جمعیت سالیان طولانی سیاست‌های جمعیتی در ایران بر روی «فرزند کمتر، زندگی بهتر» متمرکز و این شعار برجسته بوده است. پس‌ماکنون در سمن‌ها موردی نداریم که با رویکرد افزایش فرزندآوری و سیاست جوانی جمعیت پیش برود، به‌عبارتی سمنی با این هدف شکل نگرفته است. آن سمن‌هایی نیز که در موضوعات جمعیتی کار می‌کنند بیشتر مواردی چون ازدواج آسان و کارکردهایی از این دست را پیش می‌برند. چند راه وجود دارد که بهتر بتوان سمن‌ها را به سمت اجرای طرح‌ها و برنامه‌های با محوریت جوانی جمعیت سوق داد؛ اول اینکه با تسهیل فرایند نفس‌گیر مراحل ثبتی، سمن‌های جدیدی ثبت شود، راه دیگر اینکه سمن‌های با سابقه فعالیت‌ی را با تدوین بسته‌های ترویجی و سیاست‌های تشویقی در این زمینه انگیزه‌مند کنیم که محورهای مهم و مؤثر در طرح جوانی جمعیت را به سرفصل‌های پیشین خود بیفزایند.

بغض‌می‌رسد بیشتر سمن‌هایی که در حوزه تأمین معیشتی مردم در استان‌های محروم که هنوز فرزندآوری در آن‌ها رواج دارد فعالیت می‌کنند، بر سیاست معکوس در خصوص ترویج افزایش جمعیت پافشاری دارند. دلیل این امر این است که به‌خاطر وجود مشکلات معیشتی جدی‌تر در مناطق کم‌برخوردار، در مهیاسازی بسته‌های معیشتی خانواده‌های پرجمعیت‌تر با دشواری‌های بیشتری دست به‌گریبان می‌شوند. در چنین وضعیتی سمن‌های موردنظر اصلاً بر این باور نیستند که خانواده‌ها را به داشتن فرزند بیشتر ترغیب کنند و برعکس تلاش دارند خانواده‌ها را به‌سوی فرزندآوری کمتر هدایت کنند، چرا که با تولد هر فرزند چالش معیشتی آن‌ها در مان‌ناپذیرتر و آزارها نیز بیشتر می‌شود. هم‌اکنون تناقضی میان مصالح و شرایط اقتصادی خانواده‌ها با شعار فرزندآوری دیده‌می‌شود. این تناقض به‌انداز‌های عمیق است که برای خود گروه‌های تلاش داوطلبانه، نیاز به پوشش در این راستا قابل‌پذیرش نیست. بنابراین اگر اراده‌ای برای اجرای طرح‌ها و برنامه‌های ترویجی و تدوین سیاست‌های

تشویقی به‌منظور هدایت سمن‌ها به این‌سو شکل بگیرد باز هم ورود به این فضاها کار آسانی نخواهد بود و نمی‌توان به نتیجه امیدوار بود. شرایط اقتصادی کنونی جامعه و معضلات مرتبط با بیکاری، مسکن و تنگنای منجر به سختی ازدواج متولدین دهه‌های اخیر، نتیجه سیاست‌های نادرست دهه‌های قبل است. از سوی دیگر تراکم همسالان در هر برهه می‌تواند در بهره‌وری از فرصت‌های شغلی و تحصیلی محدود تأثیر معکوس بگذارد، در حالی که پایین بودن تعداد داوطلبان می‌تواند دست‌فردار گزینش دامنه بیشتری از این فرصت‌ها را بگذارد. شاید داشتن خواهر و برادر بیشتر در متولدین آن دهه‌ها، ارضای عاطفی و روانی بیشتری برای آن‌ها به‌همراه داشت اما شرایط اقتصادی امروز که باعث بیکاری و ازدواج نکردن آنان و تنگنای دیگر شده، متولدین این دهه‌ها را از تشویق یکدیگر در این سازمان‌های مردم‌نهاد کار بسیار دشواری در پیش است و باید اندیشمندان، نخبگان و فرهیختگان در کنار هم راهکار ارائه دهند که چگونه مردم را به فرزندآوری بیش‌تر تشویق کنند. بنابراین اگر سیاست‌های صحیح و ملی ترویج فرزندآوری و افزایش جمعیت با بهینه‌سازی وضعیت معیشت، اشتغال و مسکن مردم همراه شوند، نهنها سمن‌ها می‌توانند در این عرصه فعال‌تر عمل کنند بلکه مردم نیز بیشتر به ازدواج و پس از آن فرزندآوری تشویق و ترغیب می‌شوند.